28/11/2019

Μητρ. Ναυπάκτου: Ο Άγιος Σωφρόνιος όπως τον γνώρισα

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου

Προδημοσίευση ἑνός κεφαλαίου ἀπό τό νέο βιβλίο μέ τίτλο «Ὁ ἅγιος Σωφρόνιος, ὁ ἁγιορείτης καί ἡσυχαστής», πού θά κυκλοφορήση λίαν προσεχῶς.

Ὁ ἅγιος Σωφρόνιος εἶναι ἀπό τούς ἀνθρώπους ἐκείνους γιά τούς ὁποίους μπορεῖ κανείς νά ὁμιλῆ γιά πολλά χρόνια. Ἀπό τότε πού εἶχα τήν μεγάλη εὐλογία ἀπό τόν Θεό νά τόν γνωρίσω, ὁμιλοῦσα καί ἔγραφα γι’ αὐτόν, καί διάφορα κείμενά μου δημοσιεύθηκαν σέ βιβλία μου. Μέ ἐπηρέασε πολύ στήν θεολογική καί ἱερατική μου ζωή. Ἀλλά πέρα ἀπό τά κατά καιρούς ἄρθρα ἔγραψα ἕνα βιβλίο μέ τίτλο Οἶδα

ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ στό ὁποῖο προσπάθησα νά περιγράψω τήν προσωπικότητά του καί τόν προφορικό του λόγο. Ὅμως, ἡ μορφή του εἶναι ἀνεξάντλητη καί δέν μπορῶ νά ἰσχυρισθῶ ὅτι παρουσίασα στήν ὁλότητα τόν ἅγιο Σωφρόνιο, τήν θεολογία καί τήν ζωή του μέ κάποια κείμενα πού ἔγραψα ἕως τώρα.

Ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ὁμιλοῦσε συνεχῶς γιά τό πρόσωπο – ὑπόσταση τοῦ Θεοῦ καί τοῦ ἀνθρώπου καί ὅλη ἡ θεολογία του ὑφαινόταν γύρω ἀπό αὐτό τό σπουδαῖο θέμα. Καί αὐτό συνδέεται μέ τό γεγονός ὅτι ὁ ἴδιος, ὕστερα ἀπό μιά ἀναζήτηση τοῦ ἀπρόσωπου Θεοῦ στήν ἰνδουϊστική φιλοσοφία, συνάντησε τόν Θεό στό Πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, μέσα στό ἄκτιστο Φῶς, εἶδε ὅτι ὁ Θεός εἶναι πρόσωπο καί ἔτσι τό θέμα αὐτό κατέχει κεντρικό ρόλο στήν θεολογία του.

Στήν παροῦσα συνάντηση θά προσπαθήσω νά παρουσιάσω μερικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς ζωῆς του, ἡ ὁποία εἶχε μεταμορφωθῆ ἀπό τήν εὐπρεπεστάτη ἀλλοίωση τοῦ Θεοῦ.

1. Θεολόγος καί Πατέρας

Κατά τήν Ὀρθόδοξη Παράδοση, θεολόγος εἶναι ἐκεῖνος πού γνώρισε ἐμπειρικά τόν Θεό, καί στήν συνέχεια ὁμιλεῖ γι’ Αὐτόν. Στήν κατηγορία αὐτή ἀνήκουν οἱ Προφῆτες, οἱ Ἀπόστολοι, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅλοι οἱ Θεόπτες, πού λέγονται θεούμενοι. Κατά τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Θεολόγο, θεολόγοι εἶναι ὅσοι ἔδωσαν ἐξετάσεις καί πέρασαν στήν θεωρία – θέα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ προηγουμένως καθαρίσθηκαν στήν ψυχή καί τήν καρδία, ἤ τό μετριώτατον ὅσοι καθαίρονται. Οἱ ἄλλοι, πού γνωρίζουν τόν Θεό ἀπό τήν φαντασία τους καί τούς στοχασμούς τους, εἶναι «αὐτοχειροτόνητοι θεολόγοι».

Ἐπίσης, Πατέρας, κατά τόν Ἀπόστολο Παῦλο, εἶναι ἐκεῖνος πού γεννᾶ πνευματικά παιδιά. Ὁ ἴδιος εἶπε στούς Κορινθίους: «Ἐάν γάρ μυρίους παιδαγωγούς ἔχητε ἐν Χρι στῷ, ἀλλ’ οὐ πολλούς πατέρας• ἐν γάρ Χριστῷ Ἰησοῦ διά τοῦ εὐαγγελίου ἐγώ ὑμᾶς ἐγέννησα» (Α΄ Κορ. δ΄ 15).

Ἡ θεολογία συνδέεται στενά μέ τήν πνευματική πατρότητα, καί δέν νοεῖται τό ἕνα ἀνεξάρτητο ἀπό τό ἄλλο. Ὅποιος εἶναι θεολόγος, μέ τήν πατερική ἔννοια τοῦ ὅρου πού ἤδη προσδιορίσθηκε, γίνεται πόλος ἕλξεως πολλῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἀναγεννῶνται ἀπό τόν θεολογικό του λόγο καί ἔτσι αὐτός γίνεται πνευματικός τους πατέρας.

Ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ὑπάγεται σέ αὐτήν τήν κατηγορία τῶν ἀνθρώπων. Ὅπως φαίνεται στά κείμενά του, εἶδε πολλές φορές στήν ζωή του τό ἄκτιστο Φῶς, πού εἶναι ἡ ἐνέργεια τῆς Θεότητος τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, ἀλλοιώθηκε ὁλοκληρωτικά ἀπό τήν ἄκτιστη θεία ἐνέργεια καί ἔγινε πραγματικός θεολόγος μέσα στήν

Ἐκκλησία. Γνώρισε τίς ἀλήθειες τῆς πίστεώς μας ὄχι ἁπλῶς ἀπό τήν μελέτη θεολογικῶν βιβλίων, οὔτε ἀπό τίς μελέτες πατερικῶν ἔργων, ἀλλά ἀπό τήν ἴδια τήν ἐμπειρία του.

Ἔτσι, ὁ λόγος του ἦταν ἀναγεννητικός. Χιλιάδες ἄνθρωποι λάμβαναν ἕναν λόγο του καί τρέφονταν πνευματικά σέ ὅλη τους τήν ζωή καί αὐτός ὁ λόγος τούς ἀναγεννοῦσε στήν χριστιανική ζωή. Τό σπουδαῖο εἶναι ὅτι τόν λόγο του τόν δέχονταν καί ἄνθρωποι πού δέν ἦταν μόνον μοναχοί, οὔτε ἀκόμη καί Ὀρθόδοξοι, ὅμως ὅλοι αὐτοί ἀγάπησαν τήν Ὀρθοδοξία, ἔγιναν τίμια μέλη της. Κάθε φορά πού συναντοῦσε κανείς τόν ἅγιο Σωφρόνιο ἄκουγε ἕναν θεολογικό του λόγο καί ἄνοιγε ὁλόκληρη ἡ ὕπαρξή του. Ὁ θεολογικός του λόγος ἦταν στήν πραγματικότητα θαυματουργικός καί συνδύαζε στενά τήν θεολογία μέ τήν πνευματική πατρότητα.

2. Ἡσυχαστής καί λειτουργός

Ἡ ὀρθόδοξη ἡσυχία εἶναι μιά ὁλόκληρη ἐπιστήμη, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος ἐλέγχει τούς λογισμούς του καί δέν τούς ἐπιτρέπει νά γίνουν ἐπιθυμία καί πράξη, δηλαδή νά μήν εἰσέρχωνται μέσα στήν καρδιά. Αὐτό σημαίνει ὅτι δέν πρέπει νά ἐπηρεάζεται τό ἐπιθυμητικό τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τό λογιστικό του, ἀλλά στό ἐπιθυμητικό καί τό θυμικό νά ὑπάρχη ἀδιάλειπτα τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ὁπότε ἀγαπᾶ τόν Χριστό καί φροντίζει νά τηρῆ τό θέλημά Του, τίς ἐντολές Του, ἐνῶ στό λογιστικό πρέπει νά παραμένουν οἱ λογισμοί, προκειμένου νά ἀντιμετωπίζη ὁ ἄνθρωπος διάφορα θέματα στήν κοινωνική του ζωή. Ἡ ἡσυχία λέγεται καί νήψη, καί τήν συναντᾶμε στά κείμενα τῶν Ἀποστόλων. Ὁπότε, ὁλόκληρη ἡ εὐαγγελική ζωή εἶναι νηπτική καί ἡσυχαστική ζωή. Γιά τήν νήψη κάνουν λόγο οἱ Ἀπόστολοι στίς ἐπιστολές τους.

Κέντρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς εἶναι ἡ θεία Λειτουργία, στήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος προσεύχεται στόν σταυρωθέντα καί ἀναστάντα Χριστό καί κοινωνεῖ τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματός Του. Τήν ἀναίμακτη Μυσταγωγία ὁ Χριστός τήν προσφέρει ὡς μέγας Ἀρχιερεύς, ἀφοῦ ὁ Ἴδιος θυσιάσθηκε γιά τό ἀνθρώπινο γένος καί θυσιάζεται σέ κάθε θεία Λειτουργία γιά νά ζήση ὁ ἄνθρωπος. Δέν νοεῖται ὀρθόδοξος Χριστιανός ἄν δέν συμμετέχη πραγματικά καί οὐσιαστικά στήν θεία Κοινωνία.

Εἶναι ἐπόμενο ὅτι συνδυάζεται στενά ἡ ὀρθόδοξη ἡσυχία μέ τήν θεία Λειτουργία, ἀφοῦ ἡ ἡσυχία ἔχει ἀναφορά στήν θεία Εὐχαριστία, ὅπως ἄλλωστε καί ὅλη ἡ ἐκκλησιαστική ζωή καί τά Μυστήρια, ἀλλά καί ἡ θεία Λειτουργία μετέχεται πραγματικά ἀπό ἐκεῖνον πού ἔχει τίς ὀρθόδοξες ἡσυχαστικές προϋποθέσεις. Πρέπει κανείς νά ζῆ ἀσκητικά καθ’ ὅλη τήν ἑβδομάδα, γιά νά μπορέση νά ζήση λειτουργικά τήν ἡμέρα τῆς Κυριακῆς.

Στόν ἅγιο Σωφρόνιο συνδυάζονταν καί τά δύο αὐτά γνωρίσματα πολύ στενά. Ἦταν μεγάλος ἡσυχαστής, ἀφοῦ μέσα στήν καρδιά του ὑπῆρχε ἀπόλυτη ἡρεμία. Γνώριζε πολύ καλά τήν μάχη μέ τούς λογισμούς, τίς εἰκόνες καί τίς φαντασίες. Γνώρισε τόν Χριστό καί, θά μποροῦσα νά πῶ, «πληγώθηκε» βαθειά ἀπό τήν θέα τοῦ δοξασμένου Χριστοῦ. Εἶναι ἀδύνατον κανείς νά γνωρίση τόν Θεό, μέσα στό Φῶς καί στήν συνέχεια νά στρέψη τήν προσοχή του σέ ἄλλες ἀγάπες καί σέ ἄλλα ἐνδιαφέροντα. Μέσα στήν προοπτική αὐτή πρέπει νά δοῦμε τήν ἀδιάλειπτη μετάνοια τοῦ ἁγίου Σωφρονίου, πού ξεκινοῦσε ἀπό τήν ὅραση τῆς ἁγιότητος τοῦ Χριστοῦ. Ζοῦσε διαρκῶς στόν φωτισμό τοῦ νοῦ, πού εἶναι ἡ βάση τῆς ἡσυχαστικῆς καί νηπτικῆς ζωῆς, καί γι' αὐτό ἦταν ἕνας ἀληθινός ἡσυχαστής.

Αὐτό, ὅμως, ἦταν ἡ πραγματική προϋπόθεση συμμετοχῆς στήν θεία Λειτουργία. Ἐφ' ὅσον συνεχῶς ζοῦσε «τό ἀληθινό ἱερατεῖο», πού εἶναι ἡ ἀέναη λειτουργία μέσα στήν καρδιά, ἦταν εὔκολο νά ζῆ τήν οὐσία καί τό περιεχόμενο τῆς θείας Λειτουργίας. Βλέποντας κανείς τόν ἅγιο Σωφρόνιο διέκρινε ὅτι ὡς ἡσυχαστής βρισκόταν συνεχῶς μέσα στό πνεῦμα τῆς θείας Λειτουργίας καί ὡς λειτουργός ἦταν μυσταγωγικός, ἀφοῦ ἦταν μέγας ἡσυχαστής.

Αὐτός ἦταν ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο ὁμιλοῦσε στούς συνομιλητές του γιά τήν νοερά προσευχή, ὡς βασική προϋπόθεση τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς, ἀλλά καί γιά τήν θεία Λειτουργία, ὡς ἄνοιγμα στόν πόνο ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας, ὡς βίωση τῆς Γεθσημανῆ. Ἄλλωστε, ὁ Χριστός στήν Γεθσημανῆ προσευχήθηκε γιά ὅλο τόν κόσμο, καί, συγχρόνως, βίωνε τόν πόνο τῶν ἀνθρώπων, μέ τό ποτήριο, καί αὐτή ἡ πνευματική κατάσταση ἦταν συνέχεια τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου.

Γι' αὐτό ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ἔλεγε ὅτι μέ τήν νοερά προσευχή ἡ θεία ἐνέργεια τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ εἰσέρχεται μέσα στά βάθη τῆς ὑπάρξεώς μας καί μέ τήν θεία Λειτουργία εἰσερχόμαστε μέσα στόν πόνο καί τήν ὀδύνη τοῦ ὅλου Ἀδάμ. Συμβαίνει κατ' ἀναλογία ὅ,τι μέ τόν Χριστό, ὁ Ὁποῖος ἀνέβηκε στόν Σταυρό, ἔπειτα τό σῶμα Του μαζί μέ τήν Θεότητα βρισκόταν στό μνημεῖο καί ἡ ψυχή Του μαζί μέ τήν Θεότητα κατέβηκε στόν Ἅδη. Ἄν δέν κενωθοῦμε πνευματικά καί ἐάν δέν ἑλκύσουμε ὅλους τούς ἀνθρώπους μέσα στήν καρδιά μας μέ ἀγάπη καί προσευχή, δέν μποροῦμε νά βιώσουμε τήν θεία Λειτουργία ὡς ἕνα παγκόσμιο γεγονός, ὡς μιά λυτρωτική προσφορά γιά ὅλο τό ἀνθρώπινο γένος.

3. Ἐρημίτης καί κοινωνικός

Ἔρημος εἶναι ἕνας ἄγονος τόπος στόν ὁποῖο δέν ὑπάρχει ζωή, δέν ἀναπτύσσεται κοινωνία μέ τούς ἀνθρώπους, δέν ὑπάρχουν τά βασικά στοιχεῖα τῆς ζωῆς, ὅπως τό νερό, τό φαγητό. Ἔρημος στήν μοναχική ζωή εἶναι ἕνας τόπος ἀπομακρυσμένος

ἀπό τούς ἀνθρώπους, ἀκόμη καί ἀπό τούς ἄλλους μοναχούς, ὅπου ὁ ἀσκητής ἀσκεῖται στήν κατά Χριστόν πολιτεία, δηλαδή ἀναζητᾶ τόν Θεό μέσα ἀπό τήν ξηρασία τοῦ σώματος καί τῆς φύσεως, μέσα στήν νέκρωση τῶν αἰσθήσεων καί τῶν παθῶν. Ἔρημος στό Ἅγιον Ὄρος εἶναι ὁ χῶρος ἐκεῖνος πού βρίσκεται στό ἄκρο τῆς Χερσονήσου τοῦ Ἄθω, κυρίως τά Καρούλια, τά Κατουνάκια καί ἡ περιοχή γύρω ἀπό τόν Ἄθωνα. Στήν ἔρημο ζοῦν οἱ μοναχοί πού χαρακτηρίζονται ἐρημίτες καί προσεύχονται στόν Θεό μέσα στό ἀδιάλειπτο πνεῦμα τῆς μετάνοιας, τοῦ κλάματος καί της ἀναζητήσεώς Του.

Κοινωνία εἶναι ὁ χῶρος στόν ὁποῖο ζοῦν πολλοί ἄνθρωποι καί ἀσκοῦνται μέ ἄλλο τρόπο στήν προσωπική καί πνευματική τους ζωή, ἀσκοῦν καί καλλιεργοῦν τήν ἀγάπη καί τήν φιλαδελφία. Κοινωνία εἶναι καί τό κοινόβιο Μοναστήρι, ὅπου ζοῦν πολλοί μοναχοί καί ἀγωνίζονται πνευματικά στόν δύσκολο ἀγώνα τῆς τηρήσεως τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν γιά τήν κατά Χάρη θέωσή τους.

Ἡ ἔρημος καί ἡ κοινωνία δέν εἶναι δύο ἀντίθετες καταστάσεις, ἀφοῦ ἡ μία προϋποθέτει τήν ἄλλη. Συνήθως ὁ ἄνθρωπος, ἀλλά καί ὁ μοναχός, ξεκινᾶ ἀπό τήν κοινωνία, εἶναι κοινωνικό ὄν καί στήν συνέχεια μπορεῖ νά ἀναχθῆ στήν ἔρημο. Στήν ζωή τοῦ Χριστοῦ βλέπουμε ὅτι συνδυάζεται ἡ ἔρημος μέ τήν κοινωνία. Ὁ Χριστός ἐργαζόταν μέ τούς ἀνθρώπους, τούς δίδασκε, τούς εὐεργετοῦσε ποικιλοτρόπως, ἀλλά πολλές φορές ἐπιδίωκε νά ζῆ καί στήν ἔρημο, ἀνέβαινε στό ὄρος γιά νά προσευχηθῆ. Αὐτό τό ἔκανε ὄχι γιατί τό εἶχε ἀνάγκη, ἀλλά γιά νά μᾶς διδάξη ὅτι καί ἐμεῖς πρέπει νά ἀνατρέχουμε πολλές φορές στήν ἔρημο γιά νά ἀποκτοῦμε ὀρθό προσανατολισμό στήν ζωή μας, νά καθαρίζουμε τό παθητικό τῆς ψυχῆς, νά προσευχόμαστε ὁλοκληρωτικά στόν Θεό.

Ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ἔνωνε στήν ζωή του πολύ στενά τήν ἔρημο μέ τήν κοινωνία. Αὐτό γινόταν μέ δύο τρόπους:

Ὁ ἕνας, ἐπειδή ἔζησε καί στό κοινόβιο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος τοῦ Ἁγίου Ὄρους, καί στήν συνέχεια στήν ἔρημο τοῦ Ἁγίου Ὄρους, στά Καρούλια καί τό σπήλαιο τῆς Ἁγίας Τριάδος, πλησίον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παύλου. Στήν Ἱερά Μονή ζοῦσε ὡς ἐρημίτης, γιατί εἶχε ἔντονη προσευχή, ἀκόρεστο κλάμα, καί ἐμπειρία τοῦ ἀκτίστου Φωτός. Καί στήν ἔρημο αὔξησε αὐτήν τήν μετάνοια καί τό πένθος, εἶχε ἀκόρεστη προσευχή καί μεγάλες ἐμπειρίες τοῦ Θεοῦ. Ὅμως, ἐκεῖ στήν ἔρημο, κατά τήν διάρκεια τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, προσευχόταν γιά τό δράμα τῶν ἀνθρώπων πού σκοτώνονταν στά πεδία τῶν μαχῶν καί ὑπέφεραν ποικιλοτρόπως, δηλαδή ζοῦσε τήν ἀγωνία τοῦ Χριστοῦ στήν Γεθσημανῆ, τήν παγμόσμια ἀγωνία τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ ἄλλος τρόπος εἶναι ὅτι ὁ ἅγιος Σωφρόνιος, ἀφοῦ ἔζησε σέ ὅλο τό βάθος της τήν

ἔρημο, στήν συνέχεια τήν μετέφερε διαρκῶς ὅπου πήγαινε, στήν Γαλλία κατ' ἀρχάς καί στήν Ἀγγλία, στήν συνέχεια.

Μέσα στό Μοναστήρι του ζοῦσε καί ὡς ἐρημίτης καί ὡς κοινωνικός. Ἀποσυρόταν ὁλόκληρες ὧρες καί ἡμέρες στό εὐλογημένο σπιτάκι του, καί, ὅταν κυκλοφοροῦσε μεταξύ τῶν μοναχῶν καί τῶν προσκυνητῶν, μετέφερε καί ἀνέδυε αὐτόν τόν ἀέρα τῆς ἐρήμου. Κάθε λόγος του ἦταν ἀπόρροια τῆς προσευχῆς καί ἐλευθερωτικός, ἦταν ξηροί καί εὔχυμοι, εὐλογημένοι καρποί τῆς ἐρήμου. Οἱ προσκυνητές τόν ἔβλεπαν νά συμπεριφέρεται φυσιολογικά μαζί τους, πολύ ἁπλά, δέχονταν τήν ἀγάπη του, ἐξομολογοῦνταν τά ἁμαρτήματά τους, συνομιλοῦσαν μαζί του, καί ἀνέπνεαν τό ἀεράκι τῆς ἐρήμου, ἄκουγαν μιά φωνή μέσα ἀπό τά Καρούλια τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Καί αὐτό συνέβαινε, γιατί ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ἦταν ἀπελεύθερος Κυρίου.

4. Σύννους καί εὐχάριστος

Ἡ λέξη σύννοια χρησιμοποιεῖται στά μοναχικά κείμενα καί σημαίνει τήν συγκέντρωση τοῦ νοῦ. Σύννους εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος πού εἶναι προσεκτικός στήν ζωή του, ὁ νοῦς του εἶναι συγκεντρωμένος στόν Θεό καί τίς ἐντολές Του, δέν διαχέεται στό περιβάλλον, δέν σκορπίζεται σέ κοσμικά θέματα, δέν πλανᾶται. Ὅταν γίνεται λόγος γιά ἀπλανῆ νοῦ, ἐννοεῖται ὅτι ὁ νοῦς δέν περιφέρεται δεξιά καί ἀριστερά, ἀλλά εἶναι πάντοτε συγκεντρωμένος στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καί στήν ἐνέργεια πού μεταδίδεται ἀπό τό εὐλογημένο αὐτό Ὄνομα, ἀναπαύεται μέσα στήν καρδιά, μέ τήν ἀσκητική ἔννοια τοῦ ὅρου. Ὁ σύννους ἄνθρωπος δέν εἶναι ἁπλῶς ὁ σοβαρός, ἀφοῦ ὑπάρχει διαφορά μεταξύ σύννοιας καί σοβαρότητας.

Ὁ σύννους ἔχει συγκεντρωμένο τόν νοῦ του ἀδιάλειπτα στόν Θεό, ἐνῶ ὁ σοβαρός τό κάνει αὐτό ἐπιτηδευμένα, ἐξωτερικά ἴσως καί ὑποκριτικά καί γι' αὐτό μέ τήν λέξη σοβαρότητα ἀποδίδεται, συνήθως, ὁ ἐγωϊστής, ὁ ὑπερήφανος, πού ἐπιτηδεύεται αὐτό πού κάνει.

Εὐχάριστος ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος πού δημιουργεῖ εὐχάριστο κλίμα στούς γύρω του, πού δέν δημιουργεῖ προβλήματα στούς ἄλλους, δέν γκρινιάζει, δέν παραπονεῖται, δέν ἐλέγχει διαρκῶς τούς ἄλλους. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος συνιστᾶ στούς Χριστιανούς: «Εὐχάριστοι γίνεσθε» (Κολασ. γ΄, 16). Καί αὐτό, βέβαια, δέν πρέπει νά γίνεται ἐπιτηδευμένα, ἀλλά νά εἶναι ἀπόρροια τῆς ἐσωτερικῆς ἁπλότητας.

Ὑπάρχει μεγάλη σχέση μεταξύ τοῦ σύννου καί τοῦ εὐχάριστου. Ὁ ἄνθρωπος, πού ἔχει ἐλεύθερο νοῦ ἀπό κοσμικά πράγματα, ἀπό ποικίλες διασπάσεις, πού ὁ νοῦς του

εἶναι καθαρός, εἶναι συγχρόνως καί εὐχάριστος στούς συνομιλητές του, ἀφοῦ διακρίνεται γιά τήν ἁπλότητα τοῦ νοῦ του.

Στόν ἅγιο Σωφρόνιο βλέπαμε συνδυασμένα καί τά δύο αὐτά γνωρίσματα, τῆς σύννοιας καί τοῦ εὐχάριστου. Ἐπειδή ὁ ἴδιος εἶχε φθάσει στήν θέα τοῦ ἀκτίστου Φωτός καί γνώρισε τόν Θεό, ὁλόκληρη ἡ ὕπαρξή του ἦταν ἑνοποιημένη καί δέν ὑπῆρχαν διασπάσεις στήν ἐσωτερική του ζωή. Τό λογιστικό, τό ἐπιθυμητικό καί τό θυμικό ἀναφέρονταν στόν Θεό καί μεταξύ τους ἦταν ἑνοποιημένα. Δέν μποροῦσε νά γίνη διάσπαση στόν ἐσωτερικό του κόσμο. Αὐτό στά νηπτικά καί ἡσυχαστικά κείμενα χαρακτηρίζεται ὡς ἁπλότητα. Ἐπειδή ὁ ἅγιος Σωφρόνιος διακρινόταν γιά τήν ἑνοποίηση καί τήν ἁπλότητα τοῦ ψυχικοῦ του κόσμου, γι’ αὐτό καί συνδύαζε πολύ στενά τήν σύννοια μέ τό εὐχάριστο. Μερικές ὧρες ἦταν σύννους –ὄχι σοβαρός– καί, ὅταν τόν πλησίαζες ἤ ὅταν ἐκεῖνος σέ πλησίαζε, ἦταν εὐχάριστος.

Παρατηροῦσα στόν ἅγιο Σωφρόνιο ὅτι εἶχε ἔντονο χιοῦμορ, ἔλεγε διάφορα διδακτικά ἀνέκδοτα, ἀλλά ἀντί μέ αὐτά νά διαχέη τόν νοῦ τοῦ συνομιλητοῦ του, ἐν τούτοις τόν συγκέντρωνε, τοῦ ἄνοιγε τόν νοῦ του πρός τόν Θεό καί τήν Ἐκκλησία, τοῦ μετέδιδε ἐλπίδα καί ἐνέργεια. Δηλαδή, μέ ἕναν εὐχάριστο λόγο πού ἔβγαινε ἀπό τά χείλη του μετέδιδε καί μιά θαυμαστή ἐνέργεια καί συγκέντρωνε τόν νοῦ τοῦ συνομιλητοῦ του. Ἀλλά καί, ὅταν συζητοῦσε γιά σοβαρά θεολογικά θέματα, καί πάλι ἔβλεπε κανείς τήν ἁπλότητα τῆς σκέψεώς του, ἀλλά καί τό εὐχάριστο τοῦ χαρακτῆρος του.

5. Ἁγιορείτης καί οἰκουμενικός

Ἁγιορείτης λέγεται ὁ μοναχός ἐκεῖνος πού ἀσκεῖται στό Ἅγιον Ὄρος μέ τόν ποικιλότροπο τρόπο, εἴτε ὡς κοινοβιάτης, εἴτε ὡς σκητιώτης εἴτε ὡς κελλιώτης εἴτε ὡς ἐρημίτης. Ὁ τίτλος ἁγιορείτης ἔχει βάρος καί βάθος καί εἶναι εὐλογημένος, γιατί διακρίνεται ἀπό μιά ἐξαγιασμένη ζωή, πού βιώνει κανείς σέ ἕναν χῶρο, πού εἶναι κάτω ἀπό τήν προστασία τῆς Παναγίας, γι’ αὐτό καί τό Ἅγιον Ὄρος λέγεται «Τό περιβόλι τῆς Παναγίας».

Ἐνῶ, ὅμως, ὁ ἁγιορείτης μοναχός ζῆ στόν ἄβατο χῶρο τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἐν τούτοις εἶναι οἰκουμενικός, ἀπό τήν ἄποψη ὅτι μέσα στήν ὕπαρξή του ζῆ τό δράμα ὅλου τοῦ κόσμου, μέ τά πάθη του, τίς στενοχώριες, τίς θλίψεις, τίς ἀγωνίες καί ὅλα τά λεγόμενα ἐσωτερικά προβλήματα. Πέρα ἀπό αὐτήν τήν ἔννοια ὁ γνήσιος ἁγιορείτης μοναχός εἶναι οἰκουμενικός, ἐπειδή ξεπερνᾶ τήν διαίρεση τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου, ἀφ’ ἑνός μέν γιατί στό Ἅγιον Ὄρος ζοῦν ἄνθρωποι ἀπό ὅλα τά κράτη καί τά ἔθνη, ἀφ’ ἑτέρου δέ γιατί, ὅταν ζῆ κανείς σωστά μέσα στήν Ἐκκλησία, ὑπερβαίνει τόν ἐθνοφυλετισμό, τόν ὁποῖο ἡ Ἐκκλησία χαρακτηρίζει ὡς αἵρεση.

Ὁ ἅγιος Σωφρόνιος εἶχε καί τά δύο αὐτά γνωρίσματα ἑνωμένα καί συνδυασμένα, δηλαδή ἦταν καί ἁγιορείτης καί οἰκουμενικός. Ἔζησε πάνω ἀπό εἴκοσι χρόνια στό Ἅγιον Ὄρος, ἐκεῖ ἐκάρη μοναχός, ἀλλά τό κυριότερο βίωσε στό βάθος ὅλο τό πνεῦμα τοῦ ὀρθοδόξου ἀθωνικοῦ μοναχισμοῦ, πού συνδέεται μέ τήν μετάνοια, τό κατά Θεόν πένθος, τήν ἀδιάλειπτη νοερά καρδιακή προσευχή, τήν θέα τοῦ ἀκτίστου Φωτός, τήν ἀγάπη γιά ὅλο τό ἀνθρώπινο γένος. Σέ ὅλη του τήν ζωή, καί τότε πού ἐξαναγκάσθηκε νά μετακινηθῆ ἀπό τό Ἅγιον Ὄρος, μετέφερε ἐκεῖ τό πνεῦμα τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἰδιαιτέρως στήν Μονή τοῦ Τιμίου Προδρόμου, στό Ἔσσεξ τῆς Ἀγγλίας ὅπου καί κοιμήθηκε. Αὐτό τό βλέπει κανείς μέ τήν κοινοβιακή ζωή, τήν θεία Λειτουργία, τήν φιλοξενία, τήν ἀγάπη πρός τούς προσκυνητές, τήν νοερά καρδιακή προσευχή, τήν βαθυτάτη του ταπείνωση.

Συγχρόνως, ὅμως, ἦταν καί οἰκουμενικός, καθολικός, ἀπό τήν ἄποψη ὅτι, ἐπειδή ἡ Ἱερά Μονή του στό Ἔσσεξ ἦταν κάτω ἀπό τήν κανονική δικαιοδοσία καί προστασία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, δραστηριοποιήθηκε, μέ τόν ἰδιαίτερο τρόπο, σέ ὅλον τόν κόσμο. Αὐτό γίνεται μέ τά κείμενα τοῦ ἁγίου Σωφρονίου, πού μεταφράσθηκαν σέ πολλές γλῶσσες καί ἀναγεννοῦν πολλούς ἀνθρώπους. Πολλοί πού διάβαζαν γιά τόν ἅγιο Σωφρόνιο καί τήν θεολογία πού μετέφερε, πήγαιναν στό Μοναστήρι του ἀπό τά πέρατα τοῦ κόσμου γιά νά μυηθοῦν σέ αὐτήν τήν εὐαγγελική, ἀσκητική καί πατερική ζωή, δηλαδή τήν ἐκκλησιαστική ζωή καί νά ἀποκτήσουν τήν πραγματική γνώση τοῦ Θεοῦ.

Ἔτσι, ὁ ἅγιος Σωφρόνιος εἶναι συγχρόνως καί ἁγιορείτης καί οἰκουμενικός, δηλαδή εἶναι ἀληθινά ὀρθόδοξος, στήν ὁμολογία τῆς πίστεως καί στήν ποιμαντική διακονία σέ ὅλο τόν κόσμο, ἀλλά, κυρίως, στήν προσευχή. Ἄλλωστε, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ λέγεται Καθολική, ἀκριβῶς ἐπειδή εἶναι Μία, Ἁγία καί Ἀποστολική. Καί ὁ ἅγιος Σωφρόνιος εἶναι ἀληθινά ὀρθόδοξος, εἶναι ἁγιορείτης καί οἰκουμενικός.

6. Ἁγιογράφος καί ἐμπειρικός

Ἡ ὀρθόδοξη ἁγιογραφία δέν εἶναι μιά κοσμική τέχνη, ἀλλά ἐκκλησιαστική, γιατί δέν ἀποβλέπει στήν ἀπεικόνιση τοῦ κτιστοῦ κόσμου, ἀλλά στήν φανέρωση τῆς ἀκτίστου δόξης καί τοῦ δοξασμένου κόσμου, δηλαδή παρουσιάζει τόν κτιστό κόσμο πού ἔχει ἐμποτισθῆ ἀπό τό ἄκτιστο Φῶς.

Αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ ὀρθόδοξη ἁγιογραφία διακρίνεται ἀπό τρία βασικά γνωρίσματα. Πρῶτον, παρουσιάζει τήν ἐσωτερική ζωή τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος φωτίζεται ἀπό τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία Χάρη ἐνεργεῖ μέσα στήν καρδιά του, γι᾽ αὐτό τό φῶς δέν δημιουργεῖ σκιές. Δεύτερον, ἡ ὅλη παράσταση ἔχει μία μόνον διάσταση, δηλαδή δέν ἔχει βάθος καί τονίζονται τά βασικά πρόσωπα τῆς

παράστασης, ἀνεξάρτητα ἄν εἶναι μεγαλύτερα ἀπό ἄλλα δευτερεύοντα πρόσωπα, πού σημαίνει ὅτι ὑπερβαίνεται ὁ χῶρος. Τρίτον, γίνεται ὑπέρβαση τοῦ χρόνου, γι᾽ αὐτό καί γεγονότα πού ἔγιναν σέ διάφορες χρονικές στιγμές παρουσιάζονται σέ μιά ἑνότητα, ὅπως γιά παράδειγμα ἡ εἰκόνα τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ.

Ἔτσι, ὁ ὀρθόδοξος ἁγιογράφος δέν παρουσιάζει τήν πραγματικότητα πού γίνεται ἀντιληπτή στίς αἰσθήσεις, δέν παίζει μέ τίς φωτοσκιάσεις, πού σημαίνει ὅτι τό φῶς δέν προέρχεται ἀπό ἔξω καί δέν εἶναι κτιστό γιά νά ἀφήνη σκιές, ἀλλ᾽ εἶναι ἄκτιστο Φῶς, τό ὁποῖο εἰσέρχεται μέσα στόν θεούμενο ἄνθρωπο καί διά αὐτοῦ διαχέεται καί σέ ὅλη τήν κτίση.

Ὅταν ὁ ἁγιογράφος εἰκονίζη τόν Χριστό, ἐκφράζει, ὅσο εἶναι δυνατόν, τήν Θεότητά Του, πού εἶναι θεία, ἀλλά καί τό Φῶς εἶναι θεῖο καί ἄκτιστο. Τό Φῶς αὐτό προχέεται καί ἀπό τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ καί τό Σῶμα γίνεται πηγή τοῦ ἀκτίστου Φωτός, λόγῳ τῆς ἑνώσεως θείας καί ἀνθρωπίνης φύσεως στήν ὑπόσταση τοῦ Λόγου. Ὅ,τι συνδέεται μέ τόν Χριστό εἶναι Φῶς καί ὅ,τι δέν μετέχει τοῦ Φωτός, ὅπως ὁ διάβολος, παρουσιάζεται ὡς σκοτεινό. Συγχρόνως, οἱ ἁγιογραφίες τῶν ἁγίων παρουσιάζονται σέ κανονικές διαστάσεις καί μέσα στό ἄπλετο ἄκτιστο Φῶς, ἐνῶ ἡ μορφή τοῦ διαβόλου παρουσιάζεται σμικρυσμένη – συρρικνωμένη, γιατί κάθε ὕπαρξη πού δέν συνδέεται μέ τόν Χριστό εἶναι σκοτεινή καί συρρικνωμένη.

Ἔτσι, ὁ ὀρθόδοξος ἁγιογράφος εἰκονογραφεῖ τόν Χριστό, ὁ Ὁποῖος ὡς Λόγος εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Πατρός καί ἔχει τήν ἴδια οὐσία καί ἐνέργεια μέ τόν Πατέρα, ἀλλά βεβαίως εἰκονογραφεῖ τόν ἐνανθρωπήσαντα Χριστό. Συγχρόνως, εἰκονογραφεῖ καί τούς ἁγίους πού εἶναι εἰκονικά ὄντα, ἀφοῦ ὡς ἄνθρωποι δημιουργήθηκαν κατ᾽ εἰκόνα τοῦ Λόγου, καί μέ τήν κοινωνία τους μέ τόν Χριστό ἔφθασαν ἀπό τό κατ᾽ εἰκόνα στό καθ᾽ ὁμοίωση, στήν θέωση. Αὐτό δηλώνει ὅτι πράγματι ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκονικό ὄν. Ἐάν ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι εἰκών τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου (Κολ. α΄, 15), ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα τῆς εἰκόνος τοῦ Θεοῦ, δηλαδή εἰκόνα τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

Ἐδῶ πρέπει νά σημειωθῆ κάτι σημαντικό. Ὅταν ὁ Θεόπτης φθάση στήν θέα τοῦ Θεοῦ, τότε βλέπει ἀοράτως τήν ἄκτιστη πραγματικότητα καί ἀκούει ἀνηκούστως ἄρρητα ρήματα, κατά τήν ὁμολογία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Β΄ Κορ. ιβ΄, 4). Στήν συνέχεια ὅμως, προκειμένου νά καθοδηγήση τούς ἀνθρώπους μεταφέρει καί μεταφράζει αὐτά τά ἄκτιστα ρήματα μέ κτιστά ρήματα, νοήματα καί εἰκονίσματα. Ἔτσι, ὁ Μωϋσῆς, βλέποντας τήν ἄκτιστη Σκηνή τοῦ Λόγου, τήν μεταφέρει σέ κτιστή σκηνή, κτιστό ναό, καί μετέχοντας τοῦ ἀκτίστου νόμου, τῆς κοινωνίας μέ τόν ἄσαρκο Λόγο, μεταφέρει αὐτήν τήν ἐμπειρία μέ κτιστό νόμο.

Ἑπομένως, τά ἄκτιστα ρήματα μεταφέρονται μέ κτιστά ρήματα, νοήματα καί εἰκονίσματα, ὥστε στήν συνέχεια μέ αὐτά τά κτιστά ρήματα, νοήματα καί εἰκονίσματα νά ἀνέλθη ὁ ἄνθρωπος στήν ἄκτιστη πραγματικότητα, ὁπότε καταργοῦνται ὅλα τά κτιστά.

Μέσα σέ αὐτήν τήν προοπτική πρέπει νά δοῦμε καί τήν ὀρθόδοξη ἁγιογραφία. Δέν εἶναι μιά ζωγραφική, κοσμική τέχνη, ἀλλά ἐκκλησιαστική, πού εἶναι δημιούργημα ἁγίων ἀνθρώπων καί ὁδηγεῖ πρός τήν θέωση. Δέν εἶναι μιά παρουσίαση τοῦ φανταστικοῦ, τοῦ ἰδεατοῦ, τό ὁποῖο εἶναι ἀνύπαρκτο, ἀλλά ἀπεικόνιση, κατά τό δυνατόν, τοῦ πραγματικοῦ κόσμου, τόν ὁποῖο ὁ θεούμενος βλέπει μέσα ἀπό τήν μέθεξη τῆς ἀκτίστου θεοποιοῦ ἐνεργείας.

Ὁ ἅγιος Σωφρόνιος σπούδασε τήν ζωγραφική στήν Σχολή Καλῶν Τεχνῶν τῆς Μόσχας καί ἐξήσκησε τήν τέχνη του αὐτή μέ ἔμπνευση στήν προσπάθειά του νά συναντήση τό αἰώνιο. Ὅμως, τήν ἐγκατέλειψε καί ἐπιδόθηκε στήν ἀναζήτηση καί στήν συνάντηση μέ τόν Θεό καί τήν μέθεξη μαζί Του. Ἀξιώθηκε νά δῆ πολλές φορές στήν ζωή του τό ἄκτιστο Φῶς, τό ὁποῖο, κατά τήν περιγραφή του, εἶναι ἱλαρό, πράο καί σκορπᾶ εἰρήνη στόν ἄνθρωπο. Αὐτό σημαίνει ὅτι καί ὁ ἴδιος ζοῦσε μέσα στό Φῶς καί γι’ αὐτό ἀξιώθηκε νά τό δῆ, σύμφωνα μέ τό ψαλμικό «ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς». Ὅταν καθαρίζεται ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τά πάθη, ὅταν φωτίζεται ὁ νοῦς του, τότε ὁ ἄνθρωπος φθάνει, ἐάν καί ὁ Θεός τό ἐπιτρέψη, στήν θεωρία τοῦ ἀκτίστου Φωτός καί ζῆ τήν κατά Χάρη θέωση. Ὁπότε, ὅταν χρειάσθηκε ὁ ἅγιος Σωφρόνιος νά ἁγιογραφήση, τότε, κατά τρόπο φυσικό, πέρασε στήν ἁγιογραφία αὐτήν τήν ζωή πού βίωσε, γι’ αὐτό ἦταν ἁγιογράφος καί εἰκονικός, μέ τήν ἔννοια ὅτι παρουσίαζε τήν εἰκόνα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἡ θέα τοῦ ἀκτίστου Φωτός, τό ὁποῖο μεταμορφώνει τά πάντα.

Βέβαια, αὐτό πρέπει νά ἐξετασθῆ ἀπό τήν ἄποψη ὅτι, πέρα ἀπό τήν πνευματική ἐμπειρία πού ἀξιώθηκε νά ἔχη, δηλαδή νά δῆ τό ἄκτιστο Φῶς, πού εἶναι ἡ δόξα τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ καί τό κάλλος τῆς ἀκτίστου Βασιλείας Του, συγχρόνως διέθετε ἰδιαίτερο φυσικό χάρισμα γιά νά ἐκφράση αὐτήν τήν ἐμπειρίαμέ τίς ἁγιογραφίες. Πάντοτε ὑπάρχει ὁ συνδυασμός πνευματικῶν καί φυσικῶν χαρισμάτων. Τό ἴδιο γίνεται καί στήν θεολογία. Ὁ Θεός δίνει τό χάρισμα τῆς θεολογίας, ὡς διδασκαλία, στόν ἄνθρωπο ἐκεῖνο πού ἔχει χωρητικότητα δι ανοίας καί τό ἰδιαίτερο χάρισμα γιά νά τήν ἐκφράση. Πολλοί ἀξιώνονται τῆς θεωρίας τοῦ ἀκτίστου Φωτός, ὀλίγοι ὅμως μποροῦν νά διατυπώσουν αὐτήν τήν ἐμπειρία καί νά ἀντιμετωπίσουν τούς φιλοσοφοῦντες θεολόγους. Αὐτή ἡ διατύπωση- ἔκφραση χρειάζεται θεοπτική ἐμπειρία, χωρητικότητα διανοίας, ἰδιαίτερα χαρίσματα καί γνώση τῶν φιλοσοφικῶν ρευμάτων τῆς κάθε ἐποχῆς. Τό ἴδιο μποροῦμε νά ποῦμε καί γιά τόν ἁγιογράφο ἅγιο Σωφρόνιο. Εἶχε μέν τήν θεοπτική ἐμπειρία, ἀλλά

διέθετε καί τό καλλιτεχνικό χάρισμα γιά νά τήν ἐκφράση.

Ὅταν ἐπισκεπτόμουν τό Μοναστήρι, πολλές φορές καθόμουν γιά πολλή ὥρα νά βλέπω καί νά παρατηρῶ τίς τοιχογραφίες πού ἔκανε ὁ ἅγιος Σωφρόνιος, μέ τήν βοήθεια τῶν μοναχῶν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, στήν τραπεζαρία. Δέν ἔχω ἐξειδικευμένες γνώσεις γιά τά θέματα αὐτά, ἐκτός ἀπό τίς γενικές σπουδές μου, ἀλλά καταλάβαινα ὅτι αὐτές οἱ συγκεκριμένες ἁγιογραφίες εἶναι μοναδικές στό εἶδος τους, πρωτότυπες, χωρίς νά ἀλλοιώνουν τήν βυζαντινή τεχνοτροπία. Ἦταν μιά σύνθεση μεταξύ τῆς Κρητικῆς καί τῆς Μακεδονικῆς Σχολῆς ἤ ἀκόμη μιά σύνθεση μεταξύ τῆς αὐστηρῆς βυζαντινῆς τεχνοτροπίας καί τῆς ρωσικῆς τέχνης. Ὁ ἅγιος Σωφρόνιος μέ τίς ἁγιογραφίες αὐτές δημιούργησε μιά ἰδιαίτερη παράδοση.

Θά καταγράψω πῶς ἑρμηνεύω τήν ἁγιογραφική τεχνοτροπία καί, κυρίως, τήν θεολογία τοῦ ἁγιογράφου ἁγίου Σωφρονίου.

Τό πρῶτο εἶναι ὅτι ὅλες οἱ εἰκόνες πού ἁγιογραφοῦσε ὁ ἅγιος Σωφρόνιος, κυρίως στούς τοίχους τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, ἔχουν ἀπαλότητα καί πραότητα, εἶναι ἁγιογραφημένες μέ ἥρεμα καί ἁπαλά χρώματα. Εἶχε σπουδάσει ζωγραφική καί φυσικά γνώριζε ἀπό καλλιτεχνικῆς πλευρᾶς τήν σημασία καί τήν χρήση τῶν χρωμάτων, ἀλλά, ὅταν ἁγιογραφοῦσε τόν Χριστό καί τούς ἁγίους, ἐνεργοῦσε περισσότερο ὡς Θεόπτης παρά ὡς καλλιτέχνης. Νομίζω ὅτι εἶναι ἐπηρεασμένος περισσότερο ἀπό τήν ἀσκητική καί τήν θεοπτική ἐμπειρία, παρά ἀπό τήν αἰσθητική καλλιτεχνία. Ἄλλωστε ὁ ἴδιος ὁμιλεῖ γιά τό ἄκτιστο Φῶς πού εἶδε καί τό ὁποῖο εἶναι «ἥρεμο, ἀκέραιο, ὁμοιογενές».

Νομίζω ὅτι ἡ ἀπαλότητα καί πραότητα τῶν χρωμάτων εἶναι ἔκφραση τοῦ ἠρέμου καί πράου Φωτός, πού ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ἔβλεπε κατά τίς θεοπτικές του ἐμπειρίες. Ὅπως γράφει στά κείμενά του, τό Φῶς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄκτιστο, καθαρό, φωτεινό, ἱλαρό καί πράο. Ὡς Θεόπτης πού ἦταν, αὐτό πέρασε, κατά τρόπο φυσικό, καί στίς ἁγιογραφίες του. Μετέφραζε ἁγιογραφώντας τόν μεταμορφωμένο κόσμο τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ὅταν βλέπη κανείς τό ἄκτιστο Φῶς, τότε καταλαβαίνει ὅτι τίποτε δέν εἶναι ἔντονο, ἀλλ’ ὅλα λειτουργοῦν ἁπαλά, εἰρηνικά, ἀφοῦ καί αὐτό τό ἔντονο κτιστό φῶς τοῦ ἡλίου ἀποκτᾶ μιά ἱλαρότητα. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν εἶδε τόν Χριστό μέσα στό Φῶς, πρό τῆς Δαμασκοῦ, εἶπε ὅτι τό θεῖο Φῶς ὑπερέβαινε τήν λαμπρότητα τοῦ φωτός τοῦ κτιστοῦ ἡλίου (Πράξ. κστ΄, 13). Ὁ Θεόπτης βλέπει τό ἄκτιστο Φῶς νά ὑπερβαίνη τήν λαμπρότητα τοῦ κτιστοῦ φωτός, καί ἀφοῦ τό ἄκτιστο Φῶς, «γιά τήν ὑπερέχουσαν λαμπρότητα» – λάμψη, εἶναι γνόφος καί ἱλαρό, αὐτό σημαίνει ὅτι ὅλα τά ἔντονα κτιστά πράγματα ταπεινώνονται μπροστά του, ἀποκτοῦν καί αὐτά μιά ἱλαρότητα. Βέβαια, σέ ἔντονη

φωτοχυσία ὁ κόσμος ὁλόκληρος παρέρχεται καί λησμονεῖται. Πάντως, ὁλόκληρη ἡ κτίση, ὅταν διαποτίζεται ἀπό τό Φῶς τοῦ Θεοῦ, φανερώνει τήν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἔτσι, τά χρώματα πού χρησιμοποιοῦσε ὁ ἅγιος Σωφρόνιος στίς ἁγιογραφίες του εἶναι τά ἀπαλά πού δημιουργοῦν εἰρήνη καί πραότητα καί δέν προκαλοῦν σύγχυση καί ταραχή. Ἐμπνέουν καί δέν καθηλώνουν, προβάλλουν τόν μεταμορφωμένο κόσμο ἀπό τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ καί δέν προκαλοῦν θαυμασμό, καθησυχάζουν τίς αἰσθήσεις καί δέν τίς ἐξάπτουν. Ὁ καθένας πού εἰσέρχεται στόν Ναό μπορεῖ νά αἰσθανθῆ τήν διαφορά μεταξύ τοῦ κόσμου τῆς συγχύσεως, τῆς ταραχῆς, τῆς ἀπογνώσεως καί τῆς ὀδύνης, καί τοῦ θαυμαστοῦ κόσμου τῆς Ἐκκλησίας πού εἶναι ἀπαύγασμα τοῦ εἰρηναίου πνεύματος.

Πέραν αὐτοῦ, ὁ ἅγιος Σωφρόνιος σέ σχετική μου παρατήρηση ὅτι τά χρώματα πού χρησιμοποιεῖ εἶναι γλυκά, μοῦ ἀπάντησε ὅτι δέν φροντίζει νά εἶναι γλυκά, ἀλλά ἀπαλά. Μοῦ ἐξήγησε ὅτι ἄλλο εἶναι τά γλυκά χρώματα καί ἄλλο τά ἀπαλά. Προφανῶς, ὡς ἀσκητής πού ἦταν, δέν ἤθελε νά προκαλέση τόν αἰσθησιασμό καί νά ἐγείρη τό συναίσθημα, ὅπως τό κάνουν τά γλυκά χρώματα. Καί στήν θεολογία του καί στήν ἁγιογραφία του ἐπεδίωκε νά ἀνυψώση τόν ἄνθρωπο ἀπό τό ψυχολογικό στό πνευματικό ἐπίπεδο. Ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ὁμιλοῦσε καί ἔγραφε γιά ἀσκητική καί ὄχι γιά αἰσθητική.

Ὅμως, τά χρώματα πού χρησιμοποιοῦσε ὁ ἅγιος Σωφρόνιος δείχνουν καί κάτι ἄλλο πολύ σημαντικό, δηλαδή τήν κίνηση τοῦ ἀνθρώπου πρός τόν Θεό, τήν ἀναφορά του καί τήν ὁρμή του πρός Αὐτόν. Γι’ αὐτήν τήν ὁρμή τοῦ πνεύματος κάνει πολλές φορές λόγο στά κείμενά του καί θυμίζει τό σχετικό χωρίο τοῦ Προφήτου Ἰεζεκιήλ: «Καί τό πνεῦμα ἐξῆρέν με καί ἀνέλαβέν με, καί ἐπορεύθην ἐν ὁρμῇ τοῦ πνεύματός μου, καί χείρ κυρίου ἐγένετο ἐπ’ ἐμέ κραταιά. καί εἰσῆλθον εἰς τήν αἰχμαλωσίαν μετέωρος» (Ἰεζ. γ΄, 14-15).

Ὁ ἅγιος Σωφρόνιος, ὅταν ἁγιογραφοῦσε, δέν χρησιμοποιοῦσε τά στατικά- σκληρά χρώματα πού εἶναι πολύ πηκτά, ἀλλά τά ἀπαλά χρώματα, τά διάφανα, διότι μόνον αὐτά δείχνουν αὐτήν τήν κίνηση καί τήν ὁρμή. Δέν ἤθελε νά ὑπάρχη στατικότητα στά χρώματα, ἀλλά νά φαίνεται ἡ κίνηση, ἡ ἀναφορά, ἡ ὁρμή. Ὅποιος γνώριζε τόν ἅγιο Σωφρόνιο καί συζητοῦσε μαζί του, καταλάβαινε ἀπό τίς λέξεις πού

χρησιμοποιοῦσε πῶς ἑρμήνευε τήν πνευματική πραγματικότητα. Ὅταν ὁμιλοῦσε γιά τήν πνευματική ζωή, δέν χρησιμοποιοῦσε τόν ὅρο «πνευματική κατάσταση», γιατί αὐτός ὁ ὅρος δείχνει στατικότητα καί ἀδράνεια, ἀλλά ἔκανε λόγο γιά «ὁρμή», γιά «θανατηφόρα δίψα». Νομίζω ὅτι αὐτό ἐκφράζεται κατά τόν καλύτερο τρόπο μέ τά ἀπαλά, διάφανα χρώματα τά ὁποῖα χρησιμοποιοῦσε.

Τό δεύτερο, πού ἔχω ἐντοπίσει, εἶναι ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ἁγιογράφησε τόν ἔνθρονο Χριστό, τόν Ὁποῖο συναντᾶμε καί στό ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου His life is mine. Χρειάζεται μεγάλη ἀνάλυση αὐτῆς τῆς εἰκόνος, γιατί νομίζω ὅτι εἶναι τό χαρακτηριστικότερο δεῖγμα τῆς ἁγιογραφίας τοῦ ἁγίου Σωφρονίου πού εἶναι ἀπαύγασμα τῆς θεοπτίας του.

Κατ’ ἀρχάς ἡ τεχνοτροπία τῆς εἰκόνας αὐτῆς δέν θυμίζει οὔτε τήν βυζαντινή οὔτε τήν ρωσική τέχνη, ἀλλά εἶναι κάτι ἰδιαίτερο καί πρωτότυπο, πού συνδέεται ἀφ’ ἑνός μέν μέ τήν θεολογία του, ἀφ’ ἑτέρου δέ μέ τήν προσωπικότητά του. Περισσότερο δείχνει τήν οἰκουμενικότητα τοῦ ἁγίου Σωφρονίου καί τήν ὑπέρβαση τῶν ἐθνικιστικῶν διαιρέσεων.

Ἰδιαίτερη προσοχή πρέπει νά δοθῆ στήν ἔκφραση τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ. Ὑπάρχουν εἰκόνες διαφόρων ἁγιογράφων πού δείχνουν ἄλλοτε τήν ἱλαρότητα, ἄλλοτε τό ἔλεος, ἄλλοτε τήν δικαιοσύνη, ἄλλοτε τήν παντοδυναμία τοῦ Χριστοῦ. Ἡ εἰκόνα πού ἁγιογράφησε ὁ ἅγιος Σωφρόνιος φανερώνει, κατά ἕναν θαυμαστό τρόπο, ὅλες αὐτές τίς ἰδιότητες τοῦ Χριστοῦ, ἤτοι τήν ἱλαρότητα, τήν ἐλεημοσύνη, τήν ἀγάπη, τήν δικαιοσύνη, τήν παντοδυναμία, τήν κρίση κλπ. Πρόκειται γιά ἔκφραση ἑνός ὑπερτάτου ὄντος τῶν πάντων. Αὐτή ἡ ἔκφραση τοῦ προσώπου συνδέται ἀναπόσπαστα μέ τίς φράσεις «ὁ Ὤν» (ὁ Ὑπάρχων) καί «Ἐγώ εἰμι», πού δείχνουν τό συναΐδιο τοῦ σεσαρκωμένου Λόγου μέ τόν Πατέρα καί τό Ἅγιον Πνεῦμα καί ἀσφαλῶς εἶναι ἀπεικόνιση, κατά τό δυνατόν, τῆς ἐμπειρίας πού εἶχε ὁ ἅγιος Σιλουανός καί ὁ ἴδιος, κατά τήν ὁποία ἡ ὅραση τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀκοή καί ἡ ἀκοή τοῦ Θεοῦ εἶναι ὅραση, ἀφοῦ κατά τήν θεοπτία οἱ αἰσθήσεις τοῦ Θεόπτου ἑνοποιοῦνται.

Τό πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ εἶναι φωτεινό, ἀφοῦ καί τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι πηγή τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, γι’ αὐτό καί χαρακτηρίζεται «ὁμόθεον».

Παρατηροῦμε ὅτι ὁ ἅγιος Σωφρόνιος γιά νά εἰκονογραφήση τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, δέν ἀκολουθεῖ τήν μέθοδο νά θέτη τά φωτίσματα καί τίς ψιμιθιές πάνω στό πρόπλασμα, ἀλλά διατηρεῖ τό σῶμα- πρόπλασμα καί τό καλύπτει ἐξ ὁλοκλήρου μέ φώτισμα. Αὐτό νομίζω ὅτι τό κάνει γιά νά δείξη ὅτι ὅλο τό πρόσωπο φωτίζεται ἀπό τόν ἔσωθεν φωτισμό, τήν δόξα τῆς Θεότητος, χωρίς νά ἀφήνη φωτοσκιάσεις. Ἔτσι ἐκφράζεται κατά τόν καλύτερο τρόπο ὁ λόγος τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου «ὅτι ὁ Θεός φῶς ἐστι καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία» (Α΄ Ἰω. α΄, 5). Πρόκειται γιά μεταφορά μέ εἰκονίσματα τῆς ἀκτίστου φωτεινῆς πραγματικότητος.

Ἐνδιαφέρον ἔχει καί ὁ τρόπος ἁγιογραφήσεως τῶν ἱματίων τοῦ Χριστοῦ πού εἶναι λευκά. Στόν χιτώνα τοῦ Χριστοῦ δέν τίθενται διάφοροι χρωματισμοί. Πρόκειται γιά τά λευκά ἱμάτια τοῦ Χριστοῦ κατά τήν Μεταμόρφωση, ἀφοῦ καί αὐτά ἔγιναν «λευκὰ ὡς τό φῶς» (Ματθ. ιζ΄, 2) καί τά ἱμάτιά Του μετά τήν Ἀνάσταση. Βέβαια, πρωτοτυπία ἀποτελεῖ τό νά ἁγιογραφῆται ὁ Χριστός ἔνθρονος μέ λευκά ἱμάτια, διότι προφανῶς πρόκειται γιά ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στόν ἅγιο Σωφρόνιο καί συνδυάζεται, ὅπως εἴπαμε πιό πάνω, ὁ ἔνθρονος Χριστός μέ τόν Μεταμορφωθέντα καί Ἀναστάντα Χριστό.

Ἡ ὅλη ἁγιογράφηση τοῦ ἐνθρόνου Χριστοῦ, πού εἶναι φωτεινός μέ φόντο τό κυανοῦν χρῶμα, πρέπει νά τεθῆ στήν προοπτική τῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου Σωφρονίου περί τῆς θεωρίας τοῦ ἀκτίστου Φωτός. Σέ ἕνα σημεῖο τοῦ βιβλίου του γράφει τό πῶς ἐνατένιζε ἐπίμονα τόν καθαρό καί κυανοῦν οὐρανό, προσήλωνε τό βλέμμα του σέ μιά κατεύθυνση καί πολλές φορές διέτρεχε τόν οὐρανό ἀπ’ ἄκρου εἰς ἄκρου. Ὅταν ἔφθανε στόν ὁρίζοντα, μετέβαινε νοερῶς καί πέραν αὐτοῦ καί τότε ἔβλεπε τόν κυανοῦν οὐρανόν νά περιβάλλη τόν πλανήτη τῆς γῆς. Συγχρόνως, προσπαθοῦσε νά εἰσχωρήση στά βάθη του καί νά ἀνιχνεύση τά ὅριά του. Αὐτή ἡ ἐνατένιση τῆς οὐράνιας σφαίρας, γεμάτης ἀπό τό φῶς, τόν ἔθελγε διά τοῦ μυστηρίου της. Στήν συνέχεια γράφει: «Ὅταν ὅμως ἀξιώθηκα μέ Ἄνωθεν δωρεά νά δῶ τό ἄκτιστο Φῶς τῆς Θεότητος, τότε στόν κυανό οὐρανό τοῦ “κυανοῦ πλανήτου” μας ἀναγνώρισα μέ χαρά τό σύμβολο τῆς ἀκτινοβολίας τῆς ὑπερκόσμιας δόξης». Καί συμπληρώνει ὅτι «τό κυανό εἶναι τό χρῶμα τοῦ ἐπέκεινα, τῆς ὑπερβατικότητας».

Ἔτσι, ὁ ἔνθρονος Χριστός εἶναι πλήρης φωτός, τά ἱμάτιά Του φωτεινά, ὅπως ἐμφανίσθηκε κατά τήν Μεταμόρφωση, καί στό βάθος τῆς εἰκόνας (φόντο) εἶναι τό κυανοῦν φῶς καί τοῦ κτιστοῦ κόσμου, ἀλλά καί τοῦ ἐπέκεινα. Ἄλλωστε, κατά τήν θεοπτική ἐμπειρία ὁ Θεόπτης βλέπει δύο φῶτα, τό κτιστό καί τό ἄκτιστο καί

ἀντιλαμβάνεται σαφέστατα τήν διαφορά καί τήν ποιότητά τους. Κατά τήν μαρτυρία τοῦ ἁγίου Σωφρονίου «Τό ἄκτιστο Φῶς εἶναι διαφορετικό κατά τή φύση του, καί ἡ θεωρία του δέν εἶναι ὅμοια μέ τή φυσική ὅραση».

Πάντως, κυριαρχοῦσα μορφή στήν εἰκόνα αὐτή εἶναι ὁ ἀποκαλυφθείς Χριστός μέσα στό ἄκτιστο Φῶς, ὅπως ὁ ἴδιος τόν εἶδε καί γράφει σέ κείμενά του ὅτι μέ τήν θέα τοῦ ἀκτίστου Φωτός «Γεννήθηκαν μέσα μου νέες δυνάμεις, ἄλλη ὅραση, ἄλλη ἀκοή. Μπόρεσα νά γνωρίσω ἀπερίγραπτη ὡραιότητα». Τό ἄκτιστον Φῶς εἶναι «Φῶς καταυγάζον».

Τό τρίτο πού διέκρινα βλέποντας τίς ἁγιογραφίες τοῦ ἁγίου Σωφρονίου εἶναι ὅτι ἡ καρδιά εἶναι τό κέντρο στά σώματα τῶν ἁγιογραφημένων Ἀποστόλων καί τῶν ἁγίων. Ὁ νοῦς τους δέν βρίσκεται συγκεντρωμένος στήν λογική καί τόν ἐγκέφαλο, ἀλλά ἔχει κατεβῆ στήν καρδιά. Σέ ἕνα σημεῖο τῶν γραπτῶν του ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ὁμιλώντας γιά τήν θέα τοῦ ἀκτίστου Φωτός γράφει: «Τό βλέπουμε, ἀλλά ἡ προσοχή στρέφεται στά ἐνδότερα τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, στήν καρδιά πού φλέγεται ἀπό τήν ἀγάπη, ἀγάπη ἄλλοτε τῆς εὐσπλαχνίας καί ἄλλοτε τῆς εὐγνωμοσύνης». Αὐτή ἡ θεολογία του ἁγιογραφεῖται κατά τόν καλύτερο τρόπο στίς εἰ κόνες τῶν Ἀποστόλων κατά τόν Μυστικό Δεῖπνο.

Τά ἁγιογραφημένα πρόσωπα τῶν Ἀποστόλων δείχνουν ὅτι ὁ ἐγκέφαλος ἔχει ἀδειάσει, ἀφοῦ δέν ὑπάρχουν μέσα οἱ λογισμοί, καί ὁ νοῦς, εὑρισκόμενος στήν καρδιά, προσεύχεται. Οἱ ἐλαφρές, ἐξωτερικές κινήσεις τοῦ προσώπου δείχνουν τήν ἔκσταση ἀπό αὐτήν τήν ὅραση τῆς καρδιᾶς πού προσεύχεται. Αὐτήν τήν διαδικασία τήν συναντᾶμε στήν διδασκαλία τῶν Πατέρων, σύμφωνα μέ τήν ὁποία, ὅταν ὁ νοῦς εὑρίσκεται στήν καρδιά καί προσεύχεται αὐτοκινήτως, ὡς πρός τήν δική του ἐνέργεια, ἑτεροκινήτως δέ ὡς πρός τήν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, τότε ἡ λογική παρακολουθεῖ ἐκστατική τήν ἐργασία τοῦ νοῦ, διότι ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου εἶναι λογική καί νοερά, καί οἱ δύο αὐτές ἐνέργειες κινοῦνται παραλλήλως.

Ἔτσι, οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι στήν ἁγιογραφία τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου βρίσκονται κοντά στόν Χριστό, βλέπουν τόν Χριστό, προσέχουν τόν λόγο Του, μετέχουν τῆς Χάριτος ἡ ὁποία προχέεται ἀπό τόν Χριστό, ὅμως αὐτό γίνεται ὄχι μέ τήν λογική, ἀλλά μέ τήν καρδιά. Διαφέρει, βέβαια, ἡ στάση τοῦ Ἰούδα, ὁ ὁποῖος δέν ἔχει οὔτε κοινωνία μέ τόν Χριστό, ἀλλά οὔτε καί ὁ νοῦς του βρίσκεται μέσα στήν καρδιά. Ἄλλωστε, ἡ ἕνωση νοῦ καί καρδιᾶς γίνεται ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι καί ἐν κοινωνίᾳ μέ τόν Χριστό.

Μέ τήν ἀπεικόνιση τοῦ κέντρου τοῦ προσώπου νά βρίσκεται στήν καρδιά, ἐκτός τοῦ ὅτι δείχνει ὅτι τό πρόσωπο εἶναι ὁ κρυπτός τῆς καρδίας ἄνθρωπος (Α΄ Πέτρ. γ΄, 4), συγχρόνως, φαίνεται καθαρά ἡ διαφορά μεταξύ τῆς ἡσυχαστικῆς θεολογίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καί τῆς σχολαστικῆς θεολογίας ἀκόμη καί τῆς

ἠθικολογίας πού ἀναπτύχθηκε στήν Δύση. Κατά τήν ὀρθόδοξη ἡσυχαστική θεολογία τῆς Ἐκκλησίας ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐκεῖνος πού ἀποκτᾶ ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ καί ὁρᾶ τόν Θεό, ἐνῶ κατά τόν σχολαστικισμό ἡ λογική ἀναζητᾶ, ἐρευνᾶ καί ἐπεξεργάζεται τόν Θεό, καί κατά τόν ἠθικισμό ἡ χριστιανική ζωή ἐξαντλεῖται μόνον ἐξωτερικά. Ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης κάνει λόγο γιά τήν κυκλική κίνηση τοῦ νοῦ πρός τόν Θεό, ὅταν ὁ νοῦς ἀποσπᾶται ἀπό τόν αἰ σθητό κόσμο, ἐπιστρέφει στήν καρδιά καί ἀπό ἐκεῖ ἀνέρχεται στόν Θεό. Αὐτό φαίνεται εὐδιάκριτα στίς ἁγιογραφίες τοῦ ἁγίου Σωφρονίου πού παρουσιάζουν ὅλην τήν ἡσυχαστική μέθοδο τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τό τέταρτο σημεῖο εἶναι ὅτι ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ἁγιογραφώντας τά πρόσωπα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἴσως χωρίς νά τό συνειδητοποιῆ, ἁγιογραφοῦσε τόν ἑαυτό του, καί ὡς πρός τόν ἐξωτερικό καί τόν ἐσωτερικό κόσμο του. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ μορφή τῶν ἁγιογραφημένων Ἀποστόλων ὁμοιάζει μέ τήν μορφή τοῦ ἁγίου Σωφρονίου, ἀλλά καί στά πρόσωπά τους ἀποτυπώνεται ἡ σύννοια τοῦ ἁγίου Σωφρονίου. Βεβαίως, αὐτό εἶναι τό πρόβλημα κάθε ζωγράφου, ἀφοῦ δέν μπορεῖ νά ἀποδεσμευθῆ ἀπό τήν κατάσταση τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλά ἐδῶ γίνεται κατά ἕναν φυσικό τρόπο, ἀπό τήν ἄποψη ὅτι ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ζοῦσε ἔντονα τό μυστήριο τῆς πνευματικῆς μεταμορφώσεώς του καί αὐτό περνοῦσε, χωρίς νά τό συνειδητοποιῆ, καί στίς ἁγιογραφίες.

Ἔτσι, ὅταν ἐξετάζη κανείς προσεκτικά τίς ἁγιογραφίες τοῦ ἁγίου Σωφρονίου, θά διασπιστώση ὅτι τά πρόσωπα τῶν περισσοτέρων Ἀποστόλων, ἰ διαιτέρως στόν Μυστικό Δεῖπνο, εἶναι προσωπογραφίες τοῦ ἰ δίου τοῦ ἁγίου Σωφρονίου, σέ διάφορες ἡλικίες του, ἀλλά καί σέ διάφορες πνευματικές του καταστάσεις. Ἄλλωστε, τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τά κείμενα τῶν ἁγίων Πατέρων. Ὅταν τά διαβάζη κανείς προσεκτικά, διαπιστώνει κάθε φορά τήν πνευματική κατάστασή τους.

Γενικά, ἡ ἁγιογραφία τοῦ ἁγίου Σωφρονίου εἶναι ἀπαύγασμα ὅλης τῆς θεολογίας του. Βλέποντας τίς ἁγιογραφίες αὐτές καταλαβαίνει κανείς τήν θεολογία του, καί διαβάζοντας τήν θεολογία του τήν βλέπει ἁγιογραφημένη στούς τοίχους τῆς Μονῆς του. Οἱ ἁγιογραφίες του δείχνουν ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι «εἰκών τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου» (Κολ. α΄, 15) καί ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκών τῆς εἰκόνος τοῦ Θεοῦ, ἀλλά πρέπει νά φθάση καί στό καθ’ ὁμοίωση γιά νά ἐκπληρώση τόν σκοπό τῆς ὑπάρξεώς του.

Μέ ὅσα ἀνέφερα προηγουμένως, φαίνεται τό πῶς γνώρισα τόν ἅγιο Σωφρόνιο, πῶς τόν εἶδα, ὅταν λειτουργοῦσε, ὅταν ὁμιλοῦσε, ὅταν συζητοῦσε, ὅταν γελοῦσε, ὅταν σιωποῦσε, ὅταν προσευχόταν, ὅταν ἁγιογραφοῦσε. Ἔτσι, προσπάθησα νά σᾶς τόν μεταφέρω μέ τόν πενιχρό μου λόγο. Ἄς ἔχουμε τήν εὐχή του.–